

Høring - Rettshjelpsutvalgets utredning NOU 2020: 5

1. Innledningen

Den internasjonale juristkommisjon – norsk avdeling (ICJ-Norge) viser til høringsbrev på departementet hjemmeside, hvor det ble bedt om syn på rettshjelpsutvalgets utredning om forslag til ny lov om rettshjelp.

ICJ er en uavhengig, internasjonal organisasjon (NGO) med sekretariat i Genève, stiftet i 1952.

ICJ-Norge ble stiftet i 2008, og arbeider for å fremme ICJs formål i Norge og, i samarbeid med ICJs øvrige organisasjon, internasjonalt. Kommisjonens målsetting er å fremme og beskytte menneskerettigheter og rettsstatlige prinsipper, herunder styrke individets grunnleggende rettigheter og friheter og fremme domstolenes, påtalemyndighetens og advokatyrkets uavhengighet fra den utøvende makt og alle staters gjennomføring av internasjonale standarder.

Denne høringsuttalelsen er utarbeidet av ICJ-Norges fagutvalg for Dommere, advokaters og påtalejuristers uavhengighet.

2. ICJ-Norges kommentarer til forslaget

ICJ-Norge er positive til at Justis- og beredskapsdepartementet har fremlagt forslag til ny rettshjelplov, og vil fremheve utvalgets grundige arbeid. ICJ-Norge mener at forslaget i all hovedsak vil bidra til en bedre løsning enn dagens rettshjelpsordning.

ICJ-Norge vil likevel knytte noen bemerkninger til enkelte punkter i utredningen.

De økonomiske vilkårene

Formålet med den offentlige rettshjelpsordningen er at alle skal ha reell tilgang til nødvendig rettslig bistand i saker av stor betydning. Dette er likevel ikke tilfellet med någjeldende ordning. Dagens økonomiske vilkår for rettshjelp tar utgangspunkt i bruttoinntekt og nettoformue, noe som vil si at svært mange faller utenfor dagens rettshjelpsordning. Dette er uheldig, spesielt med tanke på at EMK art. 6 stiller opp krav om en rettferdig rettergang, og en effektiv adgang til domstolene.

De økonomiske vilkårene har stått nærmest uendret siden 2003, derfor er ICJ-Norge svært positive til at de økonomiske vilkårene for fri rettshjelp heller bør knyttes opp mot grunnbeløpet (G) i folketrygden, samt at beregningen av egenandelen knyttes opp mot grunnbeløpet (G).

Retts hjelp i saker utenfor de prioriterte områdene

ICJ-Norge vil først og fremst fremheve at vi støtter utvalgets syn på å utvide de prioriterte saksområdene, samt fjerne saksområder som allerede blir ivaretatt gjennom andre ordninger.

Utvalget foreslår at § 9 i lovutkastet skal være en skjønnsbestemmelse som kan gi rettshjelp utenfor de prioriterte saksområdene. Forslaget er en utvidelse av gjeldende skjønnsbestemmelser i dagens lov. Bestemmelsen er i tråd med de sentrale kriteriene etter EMDs praksis, og ivaretar dermed retten til fri rettshjelp etter EMK art. 6. ICJ-Norge vil også fremheve at § 9 i lovutkastet åpner opp for å innvilge fri rettshjelp i saker der styrkeforholdet mellom partene er skjevt. Denne lovfestingen styrker prinsippet, som fremgår av EMK art. 6, om at det skal være likevekt mellom partene ("Equality of arms"). Utvidelsen har derfor et viktig menneskerettslig aspekt som ICJ-Norge stiller seg positive til.

Utvalget foreslår at en egen rettshjelpsforvaltning skal innvilge fri rettshjelp, deriblant foreta de skjønsmessige vurderingene etter lovutkastet § 9. ICJ-Norge har noen bemerkninger til hvorvidt rettshjelpsforvaltningen bør kunne foreta disse vurderingene.

I utgangspunktet støtter ICJ-Norge at en egen rettshjelpsforvaltning innvilger søknader om fri rettshjelp og foretar kontrollen av det økonomiske vilkåret. En slik ordning vil sikre behovet for

kontroll, oversikt og lik praksis. For at ICJ-Norge likevel skal støtte en overgang om innvilgelseskompetanse fra domstolen til forvaltningen vil det være avgjørende at behandlingen er effektiv og at den ikke senker dagens saksbehandlingstid. Rask behandling er avgjørende for å sikre den enkeltes rettssikkerhet.

I relasjon til skjønnsvurderingen i lovutkastet § 9 er derimot ICJ-Norge usikre på om en rettshjelpsforvaltning vil være best egnet til å foreta vurderingen. Ofte vil domstolen og dommeren være nærmere til å kjenne og forstå saken, og dermed vite hva som gjør en tvistesak spesiell. Ettersom det nå i § 9 åpnes for en bredere skjønsmessig vurdering fra sak til sak, inngår det i dette at det også må foretas en prosedabilitetsvurdering. Dette er en vurdering som dommere har inngående kompetanse til å gjøre ettersom de kjenner rettsprosessen svært godt.

Barnevernssaker

For å få ned høye kostnader og tidsbruk foreslår utvalget å innføre delvis skriftlig behandling i barnevernssaker. Det finnes gode argumenter for dette, men vi mener at en endring også kan ha uheldige konsekvenser.

ICJ-Norge er bekymret for hvorvidt delvis skriftlig behandling vil ivareta den enkeltes rettssikkerhet. Den skriftlige prosessen er ikke i like stor grad egnet til å få frem det korrekte saksforhold. Det er klart at skriftlig behandling isolert sett vil være mindre tidkrevende, og således kan være ressursbesparende. Imidlertid bør det bemerkes at i barnevernssaker er tingretten satt med minst en lekdommer, hvilket betyr at ufaglærte dommere må bruke mer tid på å sette seg inn i de skriftlige saksdokumentene. En skriftlig saksbehandling vil derfor være ekstra utfordrende. For å ivareta rettsikkerheten bør i så fall fagdommer sitte med lekdommer for å gå gjennom de skriftlige dokumentene. En slik ordning vil kreve større bruk av dommerressurser. Samlet sett synes ikke forslaget å innebære noen spesiell ressursbesparelse.

Videre foreslår utvalget som hovedregel at barnevernssaker ikke bør berammes over mer enn en dag. ICJ-Norge er kritiske til en slik lovfesting. Rett til familieliv er beskyttet i EMK artikkel 8 og inngripen i denne retten setter særlige skranker både etter EMK og nasjonal rett. Det er viktig at effektivitet i behandlingene av disse saken ikke går på bekostning av rettsikkerheten til både barn og foreldre. De mange barnevernssakene som etter hvert har sluppet inn og blitt behandlet i EMD, der Norge også har blitt dømt, viser at barnevernssakene må undergis en bred og grundig behandling. Én dag hoved- eller ankeforhandling kan i spesielle eller kompliserte saker tenkes å være i strid med retten til rettfærdig rettergang i EMK artikkel 6.

Århuskonvensjonen

ICJ-Norge stiller seg spørrende til hvorfor utvalget ikke har foretatt noen redegjørelse av rettshjelpsordningen i lys av Århuskonvensjonen.

Konvensjonens artikkel 9 slår fast at adgangen til domstolsprøving av miljøspørsmål ikke skal være uoverkommelig dyr. Dagens ordning gjør det vanskelig å prøve en sak fordi kostnadene forbundet med det er så høye. Dersom miljøspørsmål var inkludert i den frie rettshjelpsordningen kunne en på en bedre måte ivarett Norges forpliktelser etter Århuskonvensjonen. En slik ordning kunne sikret en mer effektiv adgang til domstolene, samt ivarett prinsippet om likevekt mellom partene ("Equality of arms"), jf. EMK art. 6.

Saker som omhandler miljø og klima vil trolig kunne omfattes av forslaget til ny lov § 9, den skjønsmessige innvilgelsesadgangen. Det bør trolig presiseres at miljø saker bør kunne utløse rett til fri rettshjelp etter denne bestemmelsen.

Vi viser for øvrig til ICJ-Norges høringssvar til rapportering om norsk gjennomføring av Århuskonvensjonen: <http://icj.no/horingssvar-rapportering-om-norsk-gjennomforing-av-arhuskonvensjonen/>

Med vennlig hilsen

ICJ-Norge v/fagutvalget for Dommere, advokaters og påtalemyndighetens uavhengighet.

[Sign.]

Åsne Julsrud

Utvalgsleder

[Sign.]

Juni Solbrække

Daglig leder